

بسمه تعالی

نقش و جایگاه مساجد در حکومت اسلامی

نویسنده: هادی نیازی

مقدمه

مسجد، همواره مهمترین پایگاه، پناهگاه و سنگر دفاع از حریم دین مقدس اسلام و تجلی گاه، عبادت، خضوع و خشوع به درگاه پروردگار عالمیان بوده است. جایگاه رفیع و نقش سازنده و موثر این پایگاه دینی در انتقال آموزه های اصیل دینی و ارتقای و اعتلای تربیت صحیح اسلامی و کارکردهای وسیع آن در دوره رسالت رسول اعظم و ائمه اطهار «علیهم السلام» موجب شده است که مسجد به عنوان کانون تمامی فعالیت های علمی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و نظامی به شمار آید.

هر جامعه ای برای تلطیف روان انسانها و جلوگیری از معاصی نیازمند معنویت است. وجود مکان های مقدسی نظیر مسجد، لازمه تقویت چنین معنویتی در جامعه است.

مساجد در جوامع مسلمانان از اهمیت فوق العاده ای برخوردار هستند. این مکان های مقدس با این هدف بنا شده اند که مسلمانان روزانه در آن ها گرد هم آیند. خداوند را عبادت کنند و در کنار آن به تبادل آراء و افکار پردازند. اگر مسلمانان بتوانند بنا به مقتضیات روز تعاریف مناسبی از کارکردهای مسجد ارائه دهند جایگاه مسجد همواره در درجات بالایی باقی می ماند. از طرفی هدایت و تربیت صحیح جوانان و بکارگیری نیروها و استعدادهای آنان در پیشرفت آینده کشور بسیار موثر است. با توجه به تلاش های دشمن برای فاصله گرفتن جوانان از هویت فرهنگی و مذهبی بررسی راههای گسترش و موانع دین داری و دین باوری در بین جوانان اهمیت ویژه ای دارد. مسجد به عنوان پایگاه دینی است که حضور جوانان در آن بنیاد دینی جامعه را تقویت می کند.

مساله اساسی در بحث مسجد، پیوند دادن نسلی جوان و پویا و گره زدن افکار و اندیشه های آنان با مساجد و فرهنگ مسجد است. مسجدی که خود به تنهایی می تواند برتر از هر مدرسه و دانشگاهی عمل کرده و اخلاق و معنویت را به همگان آموزش دهد و آن را در افراد نهادینه کند. همه کسانی که دغدغهی جامعه ای پویا و اسلامی و به دور از مشکلات و انحرافات اجتماعی دارند در قبال این امر مسئول هستند و رسیدن با این آرمان بلند و جذب مردم به نماز جزء با همبستگی و همفکری همه متفکران مسایل دینی فرهنگی و اجتماعی میسر نمی شود.

• تعریف مسجد و مسجد در قرآن

کلمه مسجد حدود ۲۸ بار در قرآن ذکر شده، ۲۲ بار به صورت مفرد آمده و ۶ بار به صورت جمع است و مراد از همه آنها همان مسجد معروف و مخصوص و مقدس مسجد الحرام در مکه می باشد در مجموع ۱۵ آیه در قرآن اختصاص به مسجد الحرام دارد. که آیات ۱۴۴ و ۱۴۹ و ۱۵۰ سوره بقره در رابطه با تغییر قبله است و از مجموع آیات مربوط به مسجد الحرام چند آیه مربوط به برنامه حج است، از آن جمله آیه ۱۹۶ سوره بقره و آیه ۲۵ سوره فتح، آیه ۲۵ و ۲۷ سوره فتح و آیات ۲۱۷ سوره بقره و آیات ۱۹۱ تا ۱۹۴ سوره بقره و سوره مائده آیه ۲ و چند آیه دیگر را که مربوط به مسجد الحرام است در رابطه با قتال و جنگ با مشرکان است. در مجموع آیات قرآن در ارتباط با مسجد دو آیه در رابطه با مسجد الاقصی به چشم می خورد که در سوره اسراء می باشد و اشاره به معراج پیامبر دارد.

به روایت تاریخ، پیامبر گرامی اسلام (ص) پایه گذار اولین مسجد است. او مکانی را پایه گذاری نمود که علاوه بر عهده دار بودن نقش روحانی و معنوی کانون فعالیت های اجتماعی مسلمانان به شمار می رفت. و به همین دلیل مسجد در طول تاریخ اسلام از ویژگی برجسته ای برخوردار بود. و به عنوان مثال در روایات آمده است که پیامبر اکرم (ص) عادت داشت پس از بازگشت از هر سفر نخست به مسجد رفته و بعد از خواندن دو رکعت نماز در همان جا می نشست و به حل و فصل امور مردم می پرداخت و یا در هنگام آمادگی برای جنگ، مسلمانان در مسجد گرد هم می آمدند. و مقدمات جهاد علیه دشمنان اسلام را مورد ارزشیابی قرار می دادند. بعد از رحلت پیامبر در روزگار خلفای راشدین مساجد همچنان به عنوان کانون های دانش، مرکز هدایت و ارشاد، پایگاه های سیاسی و نیز دژ های محکم، علیه توطئه های از دین برگشتگان و دیگر دشمنان اسلام به شمار می رفتند.

• جایگاه، اهمیت و نقش مساجد

در خصوص ضرورت و اهمیت مسجد در جامعه اسلامی، پایگاه حرکت بودن این مکان است. تعبیری از مقام معظم رهبری به نیکی گواه این ادعاست: «مسجد، نه فقط در زمان ما و نه فقط در کشور اسلامی عزیز ما، بلکه در نقاط مختلف عالم در طول تاریخ، منشا آثار بزرگ و نهضت ها و حرکت های اسلامی بزرگی شده است. مثلاً قیام مردم شمال آفریقا که مسلمان هستند - مثل الجزایر و دیگر کشور هایی که سالها در زیر سلطه ی نظامی استعمار فرانسویها بودند - از مساجد شروع شد، که به پیروزی هم رسید و کشورها استقلال پیدا کردند. انقلاب در این کشور ها هم، آن روزی رو به شکست رفت و دوباره استقلال خودشان را از دست دادند که رابطه خود را با مساجد و با دین و ایمان مساجد قطع کردند.» (۱)

مسجد پویا برای یک جامعه مسلمان بازوی کارآمدی به شمار می رود چون قادر است مسایل دینی را متناسب با شرایط و احوال زمان متحول کند. و در این صورت دین برای هر سوالی در هر زمانی پاسخی

خواهد داشت. از همان روزهای آغاز نهضت اسلامی بسیاری از امور با مساجد مرتبط بودند امور داوری، قضاوت، حل و فصل دعاوی، مسایل مهم، و اساسی اجتماعی، مشورت و طرح جنگ، اعزام نماینده به نقاط دیگر اجتماعات عمومی، پرستاری بیماران و مجروحان و اعلام وظایف حکومتی در مسجد صورت می گرفت. و هر کجا که اسلام گام می نهاد چه مسلمانان آن را فتح می کردند و یا می ساختند. به زودی و بی درنگ مسجدی ساخته می شد. (۲)

در چند قرن اول ظهور اسلام مساجد همچنان عرصه تبادل جدید ترین اطلاعات بود بعد ها نیز هر زمان که جریان اندیشه های نوگرایانه و اصلاح طلبانه در جوامع مسلمان به راه افتاد در کنار بعد معنوی مساجد از کارکرد و جذابیت فوق العاده بر خوردار شده اند. مسجد با ایجاد و پیوند میان مومنان و نخبگان و صالحان جامعه بستری مناسب برای پرورش و تربیت روحی اجتماعی وی فراهم می کند در مکتب تربیتی اسلام و بسیاری از مکتب های تربیتی دیگر، «انزواطلبی» و «جمع گریزی» بیماری روحی شناخته می شود در حالی که اجتماعی بودن و جمع گرایی در حد معقول آن نشانه سلامت و روح و روان انسان و تعادل فکری او به حساب می آید. مسجد با فراخوانی پیوسته مسلمانان به جمع، روح جمع گرایی، انعطاف و نظم پذیری را در آنان تقویت می کند. «مسجد معمولاً جایگاه طرح مشکلات و مباحث اجتماعی است و به طور طبیعی با حضور در چنین مکانی روح تعهد و درد مندی در فرد ایجاد می شود. (۳)

در خصوص حضور در مسجد، عمران و آبادی آن و نیز اقامه نماز جماعت تاکیدات و توصیه های مکرری در قرآن و متون دینی آمده است. (همان کسانی که چون در زمین به آنان توانایی دهیم، نماز بر پا می دارند و زکات می دهند و به کارهای پسندیده وا می دارند و از کارهای ناپسند باز می دارند، فرجام همه کارها از آن خداست.)

امام راحل (ره) فرمود: شما ملت برای اسلام قیام کردید و برای اسلام این همه زحمت کشیدید و دارید می کشید مراکزی که مراکز بسط حقیقت اسلام است فقه اسلام است و آن مساجد است این ها را خالی نگذارید این یک توطئه است که می خواهند مساجد را کم کم خالی کنند. مساجد باید مرکز تربیت صحیح باشد و... (۴)

• ویژگی های مسجد

یکی از ویژگی های خاص مساجد که نقش موثری در ایجاد فضایی معنوی برای گرایش هر چه بیشتر اقشار مختلف مردم در این فضای روحانی دارد، معماری اسلامی است، که مساجد از آنها برخوردار هستند. این شباهت در معماری مساجد حاکی از آن است که هنرمندان ابتکار و خلاقیت خود معماری و ساختمان مساجد را با شیدایی به دین و اخلاص به آن به کار بردند و چون مخلص بودند طی قرن ها بر جامعه مسلمان تاثیر گذاشتند. متأسفانه امروز شاهد رکورد معماری اسلامی هستیم و مساجدی ساخته می شوند که کم

ترین بهره را از معماری سنتی و اسلامی برده اند. از دیگر مسائلی که در مساجد بسیار حائز اهمیت است بهداشت مساجد است که نیازمند توجه جدی است. بی تردید همه مردم دوست دارند برای نیایش و عبادت و دیگر امور معنوی و فرهنگی، پا به محیطی بگذارند که در آن آرامش برقرار بوده و محیطی پاک و خوشبو باشد. مساجد در طول تاریخ اسلام کارکرد های گوناگون و متنوعی داشته است که مسایل فرهنگی، هنری، دینی و تبلیغی و حتی سیاسی را شامل می شده است.

- اثرات مساجد در بالا بردن آگاهی های اجتماعی افراد جامعه

آیین اسلام، از بعد اجتماعی مهمی برخوردار است و با عنایت به برکات آثار وحدت و تجمع در بسیاری از برنامه هایش بر این بعد تاکید کرده است. برگزاری نماز های روزانه واجب نیز به صورت جماعت یکی از این برنامه ها می باشد. نماز جماعت نشان دهنده قدرت مسلمین و الفت دل ها و انسجام میان آنهاست و تفرقه را از بین می برد و منافقان را مایوس می سازد. نماز جماعت نمایش حضور در صحنه و پیوند (امام) و (امت) است.

انسانها به علت حضور در مسجد و عضویت در یکی از نهادهای اجتماعی موثر که خود کنترلی را به صورت آشکار و پنهان تقویت می نماید و در نتیجه مانع گناه و جرم می شود. کنترل های اجتماعی فرایند هایی هستند که می کوشند جریانی تاثیر گذار را، با در دست داشتن نیروی رسمی یا غیر رسمی هنجار های اجتماعی را در جامعه جاری و نهادینه سازد. به طور کلی مسجد می تواند کنترل درونی را به بهترین شیوه در فرد ایجاد کند. از این رو مسجد با تقویت نفس لواحه که ملامت کننده انسان در هنگام سرپیچی از قوانین و مقررات و فرمان های اسلامی است زمینه کنترل اجتماعی و مبارزه با انحرافهای اجتماعی را فراهم می کند. (۵)

انجام اعمال عبادی نماز و حضور در مسجد به صورت یک دست و منظم، بیانگر این حقیقت است که اگر افراد مسلمان اراده بکنند می توانند در تمام امور زندگی نظم و انضباط داشته و با بهره گرفتن از قابلیت های نهان و آشکار خود حلال مشکلات خود و دیگران باشند. هم اکنون که جماعت مومن نماز گزار با حضور پر شور خود در مساجد اراده کرده و با دلخواه و به صورت اختیاری همه با هم، در کنار یکدیگر برای احیای شعائر اسلامی قدم برداشته و مصمم به انجام آن هستند، به همان نسبت خواهند توانست در سایر امور دینی پیشرفت کنند و با بهره گیری از نیروی ایمان و استعداد های موجود، قله های کمال را تسخیر کنند و هر گاه این رفتار ها به صورت مداوم و مستمر صورت بگیرد (حضور در مسجد) از خلاقیت ها و صفات خدا پسندانه افراد صالح بهره برده و متاثر شده در نتیجه به اصلاح و خود سازی پرداخته و این شکوفایی را به جامعه نیز سرایت خواهند داد. مساجد علاوه بر محل نیایش بودن، منابع اشاعه فرهنگ اسلامی و محل به نمایش گذاشتن قدرت و اقتدار امت اسلامی است و این عمل هشدار به دشمنان اسلام

بوده، و گام نخستین برای حرکت احیای عدالت اجتماعی و ظلم ستیزی است. اجتماع مسلمین در مساجد همچون دژ محکم و سنگر مقاومت و مقرر فرماندهی و محل تصمیم گیری های مهم سیاسی، فرهنگی و اجتماعی می باشد. که در برابر توطئه گران و بد خواهان دین آرامش نسبی آنها را به هم می ریزد.

حضور زنان و مردان در مساجد، تبادل اخبار و اطلاعات اجتماعی، جویا شدن از احوال یکدیگر و احوال مسلمین، بخشی از ظرفیت مساجد است. به پشتوانه این اجتماع، حکومت اسلامی به این اهداف خود خواهد رسید. و اتحاد که یکی از پیمان های الهی پیامبران و از سفارشات موکد ائمه هدی است. در جامعه سایه می گستراند. و تفرقه و آثار شوم آن از جامعه اسلامی رخت ثبر می بند. و نیروی عظیم امت اسلامی برای ساختن جامعه ای نوین بر مبنای عدل و داد به کار گرفته می شود. به دلیل اهمیت اجتماع مسلمانان در مسجد پیامبر اسلام (ص) فرمود: لا صلاه لمن یصل فی المسجد مع المسلمین. (۶)

• کارکرد های سیاسی مساجد

مسجد در نگاه اسلامی از جایگاه رفیعی به جهت ارتباط با امور اجتماعی و سیاسی بر خوردار است. امام راحل (ره) می فرماید: «همانطوری که در صدر اسلام، مساجد، محافل و نمازها جنبه سیاسی داشته است، از مسجد راه می انداختند لشکر را به جنگی که باید بکنند و به انجایی که باید بفرستند. از مسجد مسایل سیاسی طرح ریزی می شد از مسجد - مسجد محل این بود که مسایل سیاسی در آن طرح بشود.» (۷)

امام در جای دیگر می فرماید که «مسجد الحرام و مساجد در طول زمان رسول اکرم مرکز جنگ ها و مرکز سیاست ها و مرکز امر اجتماعی و سیاسی بود. این طور نبوده است که در مسجد پیغمبر همان مسایل عبادی نماز و روزه باشد؛ مسایل سیاسی اش بیشتر بوده. هر وقت می خواستند به جنگ بفرستند و اشخاص را بسیج کنند مردم را برای جنگ ها، از مسجد شروع می کردند این امور را» (۸)

به علت نفوذ گسترده اسلام در جامعه ما بسیاری از حرکت های سیاسی و اجتماعی در طول تاریخ از طریق تشکیل های غیر رسمی در مساجد و سایر محافل مذهبی صورت می گرفته است. مساجد در دوره های گوناگون همواره پایگاه های مطلوبی جهت انواع فعالیت های سیاسی محسوب می شده اند. در دوره پس از پیروزی انقلاب مساجد پایگاه سیاسی و سنگر مبارزه بوده اند. در مراحل مقدماتی یعنی تا قبل از ۱۳۵۶ ش فعالیت های سیاسی در مساجد قالباً به شکل غیر علنی و مخفیانه صورت می گرفت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی فعالیت های سیاسی در مساجد به دو شکل عمده صورت می گرفت: نخست دعوت از شخصیت های دارای سوابق مبارزاتی سیاسی برای سخنرانی و برگزاری جلسات بحث و مناظره و دیگری فعالیت های سیاسی و احیانا نظامی بر ضد گروهک ها و دشمنان انقلاب. مساجد در بسیاری از مواقع پایگاه حزبی غیر رسمی و طبیعی در مقابل سایر حزب ها و دسته ها بوده. در دوره جنگ هشت ساله نیز مساجد با عزام نیروهای بسیجی و تهیه نیازمندی های جبهه ها مهمترین پایگاه پشتیبانی جنگ محسوب می شدند.

برپایی جلسات سخنرانی و بحث و مناظره برای مسایل انقلاب نیز عده ای زیادی از مردم رابه سوی مساجد جذب می کرد. اغلب جوانان با شرکت در این گونه مجامع وفاداری و پابندی خود را به انقلاب نشان می دادند. و هم از آخرین اطلاعات و تحلیل ها درباره گذشته، حال و آینده انقلاب مطلع می شدند. (۹)

در صورتی که افراد جامعه در محیطی گرد هم آیند که سالم و به دور از خود فریبی و دیگر فریبی باشد، رشته های مودت بین آنها محکم تر خواهد شد و به همین مناسبت بسیاری از نیازهای روحی و روانی افراد نیز تامین خواهد شد بر همین اساس اسلام برای پیوند های اجتماعی و اخوت میان مسلمانان و روابط شایسته و نیکو میان آنها بسیار اهمیت داده و هر سخن و عملی را که سبب گسستن پیوند ها و روابط خوب شود، ناروا و گناهی بزرگ محسوب کرده است، که مانع قبولی عبادات می گردند. و توصیه موکدی در برگزاری برخی عبادات به شکل جمعی نموده است. خصوصاً خواندن نماز در جماعت مسلمین از سنت های موکد اسلام است و امام می فرماید: هیچ عبادتی به اندازه نماز جماعت خواندن سبب شکست شیطان نمی گردد. (۱۰)

• بررسی کارکرد های تربیتی و معنوی مساجد

با توجه با تاکید اسلام بر تزکیه ابتدا باید به کارکردها و قابلیت های تربیتی مساجد اشاره کرد که به تعبیر قرآن کریم، تزکیه بر تعلیم مقدم است. ابعاد تربیتی مسجد به گونه ای با ابعاد عبادی آن مرتبط است، زیرا عبادت پرورش دهنده روح و روان آدمی است و پاسخ به آن در واقع، پاسخ به یک نیاز طبیعی و مهم اوست. کسی که نیازهای جسمی و روحی خود را به طور منطقی پاسخ گوید شخصیتی متعادل می یابد. ارتباط با خداوند که دارای شکل ها و گونه های مختلفی مانند نماز، دعا، و ... می باشد، در حالت کلی مقید به یک مکان خاصی نیست. لذا انسان می تواند در هر لحظه و در هر مکانی، با معبود خویش رابطه برقرار کند، اما با این اوصاف مسجد یک جایگاه ویژه پیدا کرده است. به این صورت که نماز به صورت حضور قلب بالا در خانه، از ارزش کمتری نسبت به نماز جماعت در مسجد ولی با حضور قلب کمتر دارا می باشد. از این رو ائمه، معصومین (ع) در سخنان خویش، مسجد را آشیانه و پناه گاه مومن بر شمرده اند. پناهگاهی که انسان در آن از دغدغه و اضطراب فاصله می گیرد و به آرامش و سکون دست یابد. امام صادق (ع) به مسلمانان سفارش می کند که هنگام رویارویی با مشکلات و اندوه های دنیوی، به نماز و مسجد پناه ببرند. بدین رو از این نگاه، جنبه های عبادی مسجد را می توان در شمار نقش تربیتی آن قرار داد. (۱۱)

نماز نخستین عبادتی است که بر بندگان واجب شده است و هیچ عبادتی را پیش از آن واجب نکرده اند. و بهترین محل برای برگزاری نماز و عبادت مسجد می باشد.

مساجد کانون توحید شمرده می شوند و در آنها فقط خداوند باید پرستش شود. مساجد مرکز مبارزه با هر گونه کفر و نفاق است، مساجد محل یکتاپرستی است. که جز خدا کسی مورد توجه قرار نمی گیرد.

در روایات برای رفتن به مسجد منافع و برکاتی ذکر شده است که امیر المومنین (ع) می فرماید: کسی که پیوسته به مسجد برود یکی از منافع هشت گانه نصیبتش خواهد شد: برادران مفید و با ارزشی پیدا می کند، با علم و دانش تازه آشنا می گردد، عقاید خود را با برهان و دلیل محکم استوار می سازد، کلمات و سخنانی را که موجب هدایتش شوند می شنود، رحمت الهی شامل حالش می گردد، مواعظی که او را از گناه و اشتباه و فساد جلو گیری کند می شنود، به خاطر حیا و آبروی خویش ترک گناه می نماید به خاطر ترس الهی مرتکب عمل خلافی نمی شود. (۱۲)

نماز در میان عبادات جایگاه خاصی دارد. نماز جماعت از یک وسیله ارتباط میان عبد و معبود فراتر می رود و جنبه اجتماعی و سیاسی به خود می گیرد. نماز جماعت، حال و هوای دیگری دارد زیرا به لحاظ روح جمعی حاکم بر فضای نماز، امواج معنویت بیشتری را می توان در آن مشاهده کرد. از دیگر حکمت های نماز جماعت، نزدیک شدن قلوب مسلمان و افراد جامعه و شکسته شدن دیوار تفاخر و تکبر، نمایش شکوه و عظمت اسلام، تبلیغ اصل امامت و تمرین پیروی از رهبری در شکل اقتدا به امام جماعت و بر هم زدن معادلات سیاسی دشمنان اسلام می باشد که با برگزاری نماز جماعت در مساجد می توان بر همه بحران ها غلبه کرده و افراد جامعه را از این وضع بحرانی نجات داد.

یکی از کارکرد های مساجد کارکرد آموزشی است در اسلام همواره به امر آموزش و تعلیم و تربیت تاکید فراوانی شده است. و مسلمانان از همان سال های آغازین اسلام به این امر توجه داشتند. مسجد پایگاه اصلی آموزش در جامعه اسلامی بوده است. بعد از نمازهای یومیه و یا قبل از آن حلقه های درس و پرسش و پاسخ در مساجد تشکیل می شد و افراد جامعه مسلمان، در گرد استاد می نشستند و از درس او استفاده می کردند. اکثر این حلقه های درس در گوشه ای از شبستان مسجد در کنار ستونی تشکیل می شد. ولی با گذشت زمان و رشد و توسعه جوامع اسلامی و در کنار آن توجه بیشتر مسلمانان به امر تعلیم و تربیت موجب شد این حلقه های درس به مدارس انتقال داده شود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی با تشکیل بسیج مساجد، کارکرد آموزشی مساجد به خصوص در پر کردن اوقات فراغت نوجوانان در ایام تابستان احیا شد که باعث آشنا شدن آنها با مسایل روز جامعه و باعث بالابردن سطح آگاهی آنان می شود. (۱۳)

• اثرات مسجد در فرهنگ مردم جامعه

نماز یک هنر نمایی الهی است و خداوند تمام ارزش ها را به نحوی در آن قرار داده است، چه کمالی است که برای انسان ارزش باشد اما در نماز یافت نشود. باید به ارزش ها و کمالاتی که در نماز نهفته شده توجه کرد تا جامعیت نماز بهتر روشن شود. از عصاره این ارزش ها می توان به محور وحدت و معیار الفت،

تبلور انضباط و وقت شناسی ، اهرم قدرت و عزت و عظمت اسلام و مسلمین ، تقویت کننده روح اخوت و برابری ، الهام دهنده علم و تقوا و عدالت و عبودیت و خضوع ، بازدارنده از نفاق و کینه و بدبینی و غرور ، دوری از بدخواهی و اختلاف طبقاتی اشاره کرد که در نماز جماعت متبلور می گردد. خداوند سبحان توجه به این امر را در رخداد های زندگی مورد تاکید قرار داده است. بر مسلمین لازم است که در نماز جماعت شرکت کنند زیرا چون این اجتماع بزرگ در بردارنده نکات فرهنگی و آموزشی بسیاری است. در حقیقت تجدید پیمان و احیای حس برادری و برابری و استحکام بخشیدن و وحدت میان مسلمین و اظهار قوت و قدرت است. تا به دشمنان اسلام نشان دهد که چگونه دوشادوش یکدیگر آماده دفاع از کیان و شان و شوکت اسلام و آیین اسلام است که باعث بالا بردن فرهنگ در بین مسلمانان جامعه اسلامی می شود. یکی از راهها و روش های موثر بر گسترش و تعمیق فرهنگ جامعه در بین افراد جامعه اقامه نماز به صورت جماعت است، چون نماز جماعت برنامه بندی و میدان دلدادگی های، دل های حق جو و به مثابه اقیانوس خداجوست که همچون قوای پاک، به هم می پیوندند. گردهمایی افراد و اقشار گوناگون هر صبح ، ظهر و عصر در مسجد و شرکتشان در نماز جماعت بهترین فرصت برای تقویت اطلاعات فرهنگی و مذهبی و اجتماعی را فراهم می سازد. اگر میزان معرفت افراد جامعه به آموزه های دینی و فرهنگی و زلال معارف دین از رشد و نمو مطلوبی برخوردار شود ، شخصیت دینی و فرهنگی آنان به گونه ای شایسته شکل خواهد گرفت . و در هنگام ورود آنان به جامعه تاثیر به سزایی در فرهنگ جامعه به وجود خواهد آورد. و در این هنگام است که مسجد کانون انسان سازی می شود. برای جذب افراد جامعه خصوصا قشر جوان نقش خانواده و انتقال فرهنگ نماز همراه با پرورش روحیه مذهبی و فرهنگ اسلامی در جامعه مد نظر قرار گیرد.

شرکت در نماز های جماعت مسجد و شرکت در نماز جمعه می تواند در تقویت روحیه نماز گزاردن آنها موثر باشد. تمیزی، زیبایی و سادگی از ویژگی های بارز مساجد و نماز خانه های مسلمانان است. استفاده از رنگ های آرام بخش ، همچون آبی و نیلی و فیروزه ای ، و بهره گیری از شیوه های مبتنی بر طبیعت، آفرینش اشکال هلالی و قوسی در بنای مساجد جلوه خاصی به شیوه ظاهری آن می بخشد. همرا با چنین آراستگی و نمای آرام بخش ، طنین دلنشین اذان ، فرمانی را که با نیکوترین صدا شنیده می شود ، بر گیرایی مسجد می افزاید. و آن زمان که از همه مساجد مسلمین بوی خوش عطر و گلاب به مشام نماز گزاران می رسد ، همه وجود ایشان سراسر از احساسات زیبا و دوست داشتنی می گردد. آنگاه امام جماعت نورانی و بشاش و با ابهت که الگوی تمام نمای پیامبر اسلام (ص) است در مسجد حاضر می شود، حال خاصی می دهد که هر ناظری را تشویق می کند هر صبح و شب و از هر جایی در نماز جماعت و مسجد شرکت نماید.

• مسجد و هدایت و رستگاری جوانان

بر هیچ اهل علمی پوشیده نیست که در شکل گیری شخصیت هر فرد، مقطع جوانی از اهمیت خاص و اهمیت ویژه ای برخوردار است. شاید بتوان گفت که ثبات شخصیت هر انسانی در این سنین آغاز و به هر نحوی که شکل گیرد، غالباً به همان صورت قوام یافته و تثبیت می گردد. و به همین دلیل در روایات بر اهمیت و برتری این مقطع سنی تاکید زیادی شده است.

پیامبر اکرم (ص) در این خصوص فرموده است: فضیلت و برتری جوان عابد که از آغاز جوانی خدا را عبادت کند بر پیری که وقت پیری مشغول عبادت گردد چون فضیلت پیغمبران است بر سایر مردم.

در جامعه، کودکان و خردسالان، نه توانایی دارند و نه اندیشه‌ی آنان در حدی است که مورد توجه جدی استعمارگران قرار بگیرند. پیران اگر اندیشه‌ی داشته باشند توانایی ایجاد تحول و دگرگونی را ندارند. نسل جوان تنها قشر منحصر به فردی است که بیشترین روحیه تاثیر پذیری را داراست. شفافیت روحیه جوانان و حساسیت ایشان، عامل اصلی توجه دستگاه‌های تبلیغاتی استکبار و بنگاه‌های فرهنگی غرب برای سوق دادن آنان به انحرافات اخلاقی و اغراض پلید خویش در طول تاریخ بوده است. دنیای غرب با علم به اینکه جوانان آسیب پذیرترین قشر هر جامعه اند با تشکیل بنگاه‌های فرهنگی تبلیغی همه تلاش خود را در شیخون و انداختن آنان در دام فساد و تباهی تحت عنوان آزادی و عناوین مقدس دیگر به کار می گیرد تا اینکه به اغراض استکباری و سلطه طلبی خود دست یابد اگر چه غرب در القای این فرهنگ خود به کشور های اسلامی از راههای متعدد و در سطوح مختلف وارد عمل شده است ولی تاریخ بهترین شاهد و گواه است که نفوذ شان بیشتر از طریق جوانان تحصیل کرده یا عوام مقلد بوده است. اینجاست که نقش عبادات و در راس همه نماز و حضور در مسجد برای ایجاد جامعه‌ی ای سالم و دور از انواع آلودگی‌ها روشن می شود جامعه‌ی ای که با داشتن وسایل آسایش و آرامش نیز دست پیدا می کند.

• نتیجه

جمع شدن اقشار مختلف جامعه در هر صبح، ظهر، و شام در مساجد و شرکت آنان در نماز جماعت بهترین فرصت برای تقویت اطلاعات فرهنگی و سیاسی و مذهبی و اجتماعی را فراهم می سازد. حضور در مساجد می تواند تربیت اسلامی را در پی داشته و موجبات دوری از انحرافات را فراهم آورد و سبب شود تبلیغات علیه مسلمانان بی اثر باشد. مسجد محل انجام کلیه امور فرهنگی و تربیتی و آموزشی و امور سیاسی است و اگر مردم جامعه در مساجد درست پرورش یابند دیگر هیچ تبلیغاتی نخواهد توانست آنان را از دین دور سازد و اگر به هر دلیلی از مساجد دور شوند این جدا شدن از مسجد موقتی بوده و مجدداً به سوی مسجد باز خواهند گشت، و دستورات اسلام را در زندگی روزانه خود به کار خواهند گرفت.

از سویی جامعه گرایی و جامعه نگری یکی از پیام های مساجد است که جمع شدن مسلمانان در کنار هم در فضای مسجد تداعی کننده جامعه گرایی مسجد می باشد. با عنایت به نقش مساجد در تربیت فردی و اجتماعی نیاز به یک برنامه ریزی درست و سنجیده شده برای تمامی افراد جامعه مهم باشد و همچنین شناسایی کاربرد عوامل موثر برای حضور تمام مسلمانان به این مکان مقدس خیلی مهم و جدی به نظر می رسد.

مسجد نمایشگاه نماز و مرکز تبلیغ و تثبیت حاکمیت آن در جامعه است. وقتی افراد جامعه صف های منظم نماز جماعت را مشاهده می کنند بی اختیار به سوی آن کشیده می شوند. و در پایان عاجزانه از خداوند بزرگ می خواهیم که ما را از نمازگزاران حقیقی خود قرار دهد و ان شاء الله ما را شامل دو براءت خود قرار داده و ما را از شفاعت اهل بیت (ع) محروم نفرماید.

منابع

- ۱- (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار علما طلاب و اقشار مختلف مردم شهر قم در سال ۱۳۷۵)
- ۲- (مساجد الاسلامیه. ابن جبیر. انتشارات آستان قدس)
- ۳- (نقش و عملکرد مسجد در تربیت، مجله معرفت شماره ۳۳ سال ۱۳۷۹)
- ۴- (نماز و زندگی [مجموعه مقالات، ص ۱۱۲])
- ۵- (آثار گوناگون مساجد، محمدی محسن. سال ۱۳۸۸)
- ۶- (استبصار، ابو جعفر طوسی، تهران.)
- ۷- (صحیفه نور، جلد ۱۸ صفحه ۴۲۵)
- ۸- (صحیفه نور جلد ۱۸. ص ۵۲)
- ۹- (عفت. عوامل و موانع جذب مردم به ویژه جوانان و نوجوانان به مساجد. منصوریان)
- ۱۰- (سرالصلواه: معراج السالکین و صلوه العرفین. روح ا... خمینی. چاپ: تهران. موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره))
- ۱۱- (نقش و عملکرد مسجد در تربیت، مجله معرفت شماره ۳۳ سال ۱۳۷۹)
- ۱۲- (مسجد در آئینه قرآن و روایات)
- ۱۳- نهج الفصاحه حدیث (۲۰۵۰)

منبع: دفتر مطالعات و پژوهشهای مرکز رسیدگی به امور مساجد